

Muzejs un pieminēšana

Šai tematikai bija veltīts seminārs, kas 12.septembrī norisinājās nesen atjaunotajā Oskara Kalpaka piemiņas muzejā „Airītes”.

Reflektējot par piemiņas muzealizēšanu, referenti (I.Knoka) aizklīda pat 500 gadu senā pagātnē, kad renesanses dzejnieka Petrarkas kaķa mūmija pulcināja simtiem viņa daiļrades cienītāju, lai tie savām acīm raudzītos uz vidi un uz dzīvnieku, ko mīlestībā un sāpēs uzlūkojis ģēnijs. Ilze Knoka uzsvēra, ka tas, iespējams, ir vissenākais mums zināmais memoriālais muzejs. Līdz tam un arī pēc tam daudz ierastāk un saprotamāk bija doties reliģiska rakstura svētceļojumos.

Zaudējuma sāpes ir viens no galvenajiem impulsiem gan pieminēšanai, gan nepieciešamībai piemiņu iemūžināt. Pieredze liecina, ka karavīru piemiņa biežāk tiek iemūžināta piemiņas akmenī vai pieminekļī un tikai īpašos gadījumos tiek veidots piemiņas muzejs. A.Fleija minēja triju Latvijas karu vēstures piemērus, kad pēc tam, kad kritušo karavīru piemiņa jau izveidota piemiņas zīme, blakus tai tiek veidots arī muzejs. Šai secībai varam izsekot itin visos kara tematikai veltītajos piemiņas muzejos Latvijā. Taču šī sakarība nedarbojas attiecībā uz radošajām personībām: rakstniekiem un māksliniekiem. Ne visiem rakstniekiem, kuriem ir iekārtoti memoriālie muzeji ir arī uzcelti pieminekļi. Kā atzīmēja J.Šakare pieminēšana ir atšķirīga dažādām ļaužu grupām un tā var mainīties dažādos laikmetos. Rakstnieku un mākslinieku memoriālo muzeju tradīcija Latvijā veidojās 20.gadsimta pirmajā pusē, bet īpaši uzplauka 60.-70.gados. Tā zināmā mērā mūs vieno ar citām bijušajām Padomju Savienības republikām un to ir pārmantojuši arī atjaunotās Latvijas memoriālie muzeji. Visu radošo personu memoriālie muzeji pilnvērtīgi spēj uzrunāt tikai zinošu apmeklētāju, jo tur nākas iztikt bez gariem paskaidrojošiem tekstiem un eksponētie priekšmeti reti, kad paši par sevi izceļas ar īpaši pievilcīgu vai īpatnēju izskatu. Ja memoriālā muzejā noorientēties vēl var palīdzēt vide, tad, piemēram, literatūras muzejā izveidot izstādi ar memoriāliem priekšmetiem ir pavisam sarežģīti. Šādai izstādei nereti nepieciešams apmeklētājs, kas pārzina ne tikai vienu, bet daudzu rakstnieku daiļradi un dzīves gājumu.

Semināra lektori kopumā aicināja vērtēt, vai muzejs ir piemērotākā piemiņas saglabāšanas forma un kuros gadījumos tā sevi attaisno. Pieminekļu aizsardzības speciālists R.Pētersons identificēja piecas piemiņas saglabāšanas formas: mutvārdu tradīcija, pieraksts, tēlu (pieminekļu) veidošana, darbība (rituāli), telpa vai vieta. Muzejs, acīm redzot, tomēr būtu jāuzskata par sesto- sinkrētisko veidu, jo tajā vienmēr ir apvienotas vairākas no pieminētajām formām. Ne velti J.Šakare muzeja fenomenu pieminēšanas kultā pat nodēvēja par ekstrēmu izpausmes formu.